

Anna Miñarro: 'El judici és la repetició del trauma, hem d'evitar de sotmetre'ns-hi'

Entrevista a la psicòloga clínica Anna Miñarro, especialista en experiències traumàtiques, sobre els efectes psíquics que poden tenir sobre nosaltres el fets del Primer d'Octubre i el judici

Roger Cassany

175 Articles

Poques vegades en la nostra història com a societat havíem seguit tant i tan de prop un judici com el d'aquestes setmanes al Tribunal Suprem espanyol. L'analitzem diàriament i ens genera tota mena d'emocions i sensacions perquè, poc o molt, són molts els ciutadans que s'identifiquen amb els presos i que, a la seva manera, també se senten jutjats. Però com el seguim d'una perspectiva psicològica? Com ens afecta tot allò que s'hi diu? Com ens afecta la repressió, el fet que no es puguin veure els vídeos de què va passar?

En parlem amb [Anna Miñarro](#), psicòloga clínica, psicoanalista especialitzada en experiències traumàtiques i en la gestió dels traumes derivats de la violència social i d'estat, catàstrofes socials, maltractaments i abusos. És codirectora de la primera recerca al nostre país (i a l'estat espanyol) sobre el trauma psíquic i la transmissió intergeneracional de la guerra, la postguerra, la dictadura i la transició. Els resultats són clars: aquests traumes, si no es tracten, poden perdurar durant anys i fins i tot es poden transmetre entre generacions. Pot passar alguna cosa semblant amb els fets del Primer d'Octubre i amb la repressió? I amb el judici? Actualment Miñarro tracta víctimes de la violència del Primer d'Octubre i treballa, juntament amb alguns altres psicòlegs, en l'elaboració d'informes clínics sobre els danys psicològics d'aquells fets amb el propòsit que puguin ser aportats als processos judicials.

—Heu estudiat la violència i la repressió al llarg de la història segons la perspectiva psíquica... Els fets del nostre país del 20 de setembre de 2017 al judici d'aquests dies tenen efectes psíquics?

—Evidentment que en tenen. Si entenem la violència com una agressió que té l'objectiu de fer mal, tota agressió o violència fa que el ciutadà se senti sotmès i es trobi en un col·lapse de les relacions entre la psique, la societat, el temps i l'espai. Aquest col·lapse porta obligatòriament a una vivència traumàtica, difícil de tramitar només amb la psique. En definitiva, per naturalesa la violència i la repressió són destructives i desestructurants tant a escala personal com comunitària.

—Aquests possibles efectes psíquics ens afecten a tots o només els ferits del Primer d'Octubre, a més dels represaliats, els presos i els exiliats?

—Psíquicament ens afecta a tots, fins i tot qui no volia anar a votar o qui no hi estava gens interessat i es pensa que aquella violència no el va afectar gens. De fet, la violència actua sempre de manera radioactiva, com diu Yolanda Gampel. Afecta tothom de maneres diferents. És a dir, per exemple, els vençuts del franquisme han rebut la violència d'una manera molt més clara i difícil, per la manca de reconeixement, sobretot per la manca de veritat, de justícia, i de reparació, que no pas el sector feixista, que potser també va tenir experiències traumàtiques, però que va poder fer el dol immediatament. Han pogut portar flors als cementiris i sobretot han estat reconeguts com a maltractats. Però això no vol dir que la violència no hagi afectat el conjunt de la comunitat. El trauma atempta contra la integritat del subjecte, ataca els vincles psíquics de la filiació i l'afiliació. És a dir, ataca a la intersubjectivitat i, per tant, la comunitat en conjunt. Però no s'acaba aquí: el trauma no s'elabora, sinó que ara sabem que persisteix durant generacions i que passa a les següents com un malson o un horror amenaçant. I és com si entrés a la persona de la generació següent com un dany que perdura. I sobrepassa la capacitat d'elaborar psíquicament les circumstàncies de la vida dels subjectes. És a dir, el trauma de la repressió ens afecta a tots i persisteix.

—Ens afecta a tots... però com ho entomem? Què fem, cadascú de nosaltres?—La població ho ha entomat de diferents maneres. Podríem definir cinc grups. Al primer hi ha la gent que s'identifica amb la força que s'atribueix a certs partits polítics i que presenta una potència delirant per a garantir la veritat i la bondat. Per què ho fan, això? Perquè dóna seguretat, certesa i, sobretot, evita el conflicte. Però alhora que eviten el conflicte també accepten de sotmetre's a un sistema social que en el fons prohibeix el lliure pensament. Un altre grup són els qui s'acosten a un pensament místic. D'això ja en parlava Bettelheim el 1943. Són persones que, davant una violència social com

l'actual, poden arribar acceptar allò que potser desaprovarien en unes altres situacions socials. Un tercer grup són els qui han pogut mantenir una certa capacitat de pensar i de percebre dades de la realitat del món exterior, però amb molt de patiment. Per tant, han desenvolupat una certa tendència a l'adaptació. Un quart grup és el que s'identifica directament amb la repressió. I té molt a veure amb la transmissió. Si has rebut una estructura violenta o agressiva en el passat, la transmissió existeix. Trencar això vol dir, per exemple, acceptar obertament que per exemple el teu avi va fer moltes coses mal fetes i que no hi estàs d'acord. Qui hagi rebut per transmissió aquesta estructura i no faci aquest procés sol formar part d'aquest grup. I finalment, el cinquè grup inclou molts ciutadans de Catalunya, la majoria dels qui van anar votar i que van fer vaga, que han constatat que la pertinença a un grup representant de la col·lectivitat sí que pot ajudar. La solidaritat i els vincles són condició necessària per a la vida, per a la salut i per a la salut mental.

—**Siguem d'un grup o d'un altre, com ens pot afectar al dia a dia?**

—Novament els efectes poden variar molt segons cada individu. Sí que sabem, gràcies als estudis que hem fet i de les persones que hem tractat, que la violència que va circular per l'estat a partir de l'any 36 es pot considerar com una catàstrofe social, que és diferent d'una catàstrofe natural. Els traumes causats per les catàstrofes socials no s'esgoten, es transmeten. Hem constatat que aquests traumes psíquics poden afectar segones, terceres i quartes generacions. I si ara ens fixem en tot allò que ha passat a partir de setembre del 2017, veiem que, en termes de violència, aquí plou sobre mullat. De l'any 36 fins ara veiem que la violència s'ha exercit sobre àmplies capes de la població. Hi ha hagut una 'revictimització'.

—**'Revictimització'?**

—Sí, 'revictimització'. Per exemple, alguns dels votants del Primer d'Octubre probablement no han pogut elaborar el trauma de la dictadura o del 36, per motius diversos no han pogut fer el dol i no han pogut treballar tots aquests aspectes. I probablement van veure el Primer d'Octubre com una possibilitat de solidaritzar-se, de restablir el vincle social i de construir una cosa que els permetia de recuperar una part d'allò que havien perdut, és a dir, la república. Però en canvi, van rebre agressió i violència. És aquí on es produeix la revictimització. Evidentment, de manera molt diferent de la violència tan sanguinària del 36. Això ho constato cada dia jo mateixa a la consulta, tant amb els qui m'han parlat de la guerra i la postguerra com amb víctimes del Primer d'Octubre.

—**Heu atès pacients de la violència del Primer d'Octubre?**

—Sí. De fet, s'han format uns quants grups de professionals de la salut mental que treballem amb víctimes de la violència del Primer d'Octubre i a partir d'aquesta feina elaborem informes clínics que previsiblement s'aportaran al judici. De fet, un grup d'advocats s'ha posat en contacte amb una vintena de psicòlegs clínics que atenem alguns dels agredits directament el Primer d'Octubre per poder disposar d'aquests informes psicològics. Tal com sembla fins ara, només s'havien presentat informes de danys físics, però no de psicològics. És una tasca molt important, perquè en la psicologia clínica cal que treballem davant el terror i l'horror, sobretot per cercar-ne les causes i demanar-nos col·lectivament on és l'autoritarisme que fa que apareguin patologies de gravetat diversa.

—**Per exemple, quina mena de patologies?**

—Els símptomes principals són la por, la sensació d'humiliació. I totes les derivades. La sensació d'obligar-se a restar en silenci. La violència destrueix la capacitat de pensar i d'actuar. Paralitza. I l'experiència traumàtica té un caràcter inenarrable i és de difícil evocació. Per això és lent. Al cap de més d'un any del Primer d'Octubre, ara estem en condicions de poder començar a parlar-ne des de la perspectiva psíquica. La majoria de les víctimes no en podien parlar el dia 2 d'octubre. El trauma va envair l'espai mental amb emocions difícilment traduïbles a paraules. Perquè la violència destrueix la capacitat de pensar i d'actuar. L'objectiu és fer ús de la por i del pànic per generar confusió i tota mena d'informació perversa.

‘El propòsit principal de la violència social, com en aquest cas, que també és violència d'estat, és el silenci, la congelació dels afectes, que equival a la desaparició social’

—**Té a veure amb la percepció de la veritat?**

—Sí, el procediment consisteix a fer uniforme la desinformació, que és allò que els periodistes anomenen postveritat. Nosaltres, els psicòlegs, ho anomenem ‘desmentida’. És un tema molt important. El propòsit principal de la violència social, com en aquest cas, que també és violència d'estat, és el silenci, la congelació dels afectes, que equival a la desaparició social, cosa que, de fet, intenten l'agressió i la violència. És a dir, que t'estiguis a casa, invisibilitzat, i condemnat a viure humiliat i amb el cap cot. I això, com us podeu imaginar, ja és un maltractament.

—**I què podem fer-hi nosaltres, la població?**

—La recuperació del ciutadà dependrà fonamentalment del reconeixement públic, de l'ètica i del reconeixement sociopolític. Només qui sigui capaç de rescatar la capacitat de pensar i de no precipitar-se serà qui obrirà un camí cap a l'elaboració del malestar. I això cal treballar-ho.

—**Reconeixement públic, ètica... El judici del Suprem no hi ajuda gaire, doncs...**

—No, no hi ajuda gens.

—**És una classe de violència, el judici?**

—No exactament, perquè en aquest cas ens en podem protegir. Per exemple, puc apagar la televisió. I digerir-ho en petites dosis i deixar marge per al procés d'interpretació i de pensament.

—**Passa que molta gent s'identifica amb els presos i sent una gran injustícia...**

—Sí, però la sensació d'injustícia, que provoca un sentiment negatiu, ja la tenim d'abans, i és profunda. No cal que rebem aquesta sensació continuadament. Els elements que afavoreixen la superació de les experiències traumàtiques són fonamentalment el compromís, el control i els desafiaments. Per a avançar cal evitar de sotmetre'ns a una situació de repetició del trauma. I el judici és precisament això. És a dir, té l'avantatge que, com que és públic, els presos poden explicar-se i ser escoltats, però fora d'aquest moment, la resta és una repetició del trauma, on el patiment apareix continuadament, sobretot quan declaren segons quins testimonis, que responen, diguem-ho així, molt adequadament als fiscals i que diuen que no se'n recorden quan els fa preguntes, per exemple, la Marina Roig. Això genera molt malestar i és, reitero, una repetició del trauma. I si dèiem que per a superar el trauma ens calia compromís, control i reptes, aquí potser tenim el compromís, però en cap cas no tenim el control. Per acostar-nos al control cal posar-hi distància i perspectiva. I per a tenir els desafiaments cal vincular-se a la comunitat, a grups i potenciar el vincle social i la solidaritat. Necessitem espais on ens puguin escoltar i acompanyar.

‘No ajuda gens psicològicament que al judici no es puguin veure els vídeos de tot allò que va passar’

—**És per això que quan els presos es van poder explicar i van ser escoltats els sentiments dels ciutadans eren, per dir-ho d'alguna manera, no del tot negatius, a diferència de quan han declarat els guàrdies civils?**

—Efectivament. Ells van poder testimoniar. En canvi, ara que declaren testimonis que més aviat expliquen uns fets de manera esbiaixada i interessada, els sentiments són de ràbia i de malestar. Per això és tan important de deixar espai a la gent per parlar i és important que escoltem, perquè cal que hi hagi algú que digui ‘això va passar de debò’. Per tant, no ajuda gens, psicològicament, que al judici no es puguin veure els vídeos de tot allò que va passar. El vídeo té una funció essencial del punt de vista del trauma. Sense vídeo, tenim la sensació que la veritat és silenciada i per tant del punt de vista psíquic tornem a no ser escoltats, a ser silenciats i a no poder superar el trauma. Testimoniar i escoltar és tornar la paraula als silenciats i, per tant, ajuda a començar la recuperació.

—**El judici també origina una sensació d'humiliació en molts ciutadans. Això també té efectes psíquics?**

—Sí, i tant. No oblidem que legalitat i justícia no són igual, sinó dos conceptes sotmesos a interessos

polítics o econòmics. Ho veiem cada dia. L'estat utilitza tots els mitjans que té a l'abast per jugar amb la humiliació. Per això en aquest cas cal anomenar les dues formes de violència: la violència d'estat i la violència social. Com dèiem, un dels seus objectius és desarticlar l'organització social. I com ho fan? Prenent per ostatges els qui consideren cabdills. De tota manera, els fan ostatges amb la vaga pretensió que això farà recular la població. I això no és tan clar que passi. És important d'entendre que les persones maltractades des de la guerra, la postguerra, la dictadura i la transició no han pogut ser escoltades ni tractades adequadament perquè la psiquiatria que durant molts anys hi ha hagut en aquest país era una psiquiatria totalment lliurada al règim.

—Per tot això que dieu, és recomanable de seguir el judici cada dia?

—Ni a mi mateixa no m'ho recomano. Psicològicament, en aquests moments, seguir el judici de manera constant no és bo. Estar-ne informats és molt important, però viure-ho de manera permanent no. Segons qui parli et tranquil·litza, però segons què hi passi, s'alimenten sentiments negatius com la ira i la ràbia, que t'impedeixen de pensar i causen malestar i mal humor. Apareixen sentiments d'impotència i per tant la incertesa, el desconcert i, al final, la tristor. És una situació permanent de muntanya russa. En canvi, en aquest moment som obligats a reconstruir aquesta experiència traumàtica. Per tant, ens hem de protegir per poder mantenir la salut i la salut mental. Jo recomanaria deixar-hi una certa distància. Hem de tenir tota la informació, lògicament, però alhora hem de mirar de mantenir la perspectiva, és a dir, mantenir viva la capacitat de pensar. I a partir d'aquí cal fer un acompanyament tant psíquic com social que ajudi a disminuir els factors de patiment. Això és especialment important en el cas dels infants.

—Com ho hem de fer per ajudar els nens en aquest àmbit?

—En síntesi, fer-los costat, parlar-hi i acompanyar-los molt. I no tan sols els infants que eren presents en l'agressió, sinó també els qui anaven a les escoles que es van atacar i que es van trobar els mobles destrossats, els amics d'uns i altres, els qui ho van vist per la televisió, els qui tenen veïns ferits, els qui veuen el judici per televisió... Alguns d'aquests nens, cadascú a la seva mesura, poden manifestar por, apatia, tensió emocional, malsons, poden rebutjar els aliments o poden tenir por de separar-se dels pares. I no parlem dels fills dels presos, que tot i ser molt ben acompanyats, tenen una situació encara molt més complexa. Penseu que un nen petit ha après que només les persones dolentes van a la presó. Per tant, l'únic remei és escoltar i acompanyar. En el cas dels adolescents cal tenir present que són enmig de la construcció de la seva identitat i, per tant, un context de violència i agressió té efectes sobre el seu procés de creixement. Però els adolescents tenen molta energia positiva i això és molt bo: cal donar-los lloc per a desenvolupar-la. Cal, també, una comunicació clara i transparent que ajudi a comprendre realitats complicades.

—I si els qui hem de fer l'acompanyament també som víctimes, com dèiem? Com ho fem per ser bons acompanyants?

—És que potser és el conjunt de la societat que ha de ser acompanyat, cadascú en la forma que sigui. Per això és important la solidaritat i reconstruir els vincles, especialment el social. I, reitero, és molt important que col·lectivament donem valor i importància als testimonis. Cal trencar el silenci, altrament no podrem fer cap mena de dol.

—Hi ha tècniques per a ajudar a passar aquest dol?

—No hi ha cap tècnica única. Es feina dels psicòlegs trobar les eines més adients a cadascú. Però elaborar el dol és fonamental perquè si no ho fem les ferides es van aprofundint i necessitem precisament que se cicatritzin. Si no se cicatritzen poden aparèixer dols no realitzats que poden arribar a convertir-se en dols patològics i, per tant, en malestar. Quan passa això, hi ha una mena de comparació entre la repressió del subjecte i la de l'objecte. I el resultat és un sentiment de culpa. Si no es treballen aquests dols, si no els treballem ara, poden aparèixer patologies futures, que encara és aviat per determinar. Però sí que sabem les patologies que han aparegut derivades dels traumes del 36, en les generacions posteriors. En alguns casos han aparegut fòbies, compulsions obsessives i problemes d'aprenentatge. La primera cosa que cal fer és, ho dic una vegada més, acompanyar i

testimoniari. Poder parlar i ser escoltat. D'aquesta manera trenques la barrera del silenci. Si trenques la barrera del silenci ajudes a reintegrar totes les experiències traumàtiques i per tant promous el benestar. És a dir: parlar i acompanyar no solament fa una funció terapèutica, sinó també una funció pedagògica per al conjunt de la societat.

'El segle XX i el segle XXI seran l'era de la violència, del maltractament i del trauma. En canvi hauríem d'aconseguir que fos l'era del testimoni'

—**Creieu que de moment ho fem prou bé, com a societat?**

—Com dèiem, el judici no hi ajuda, i tenim molta feina per fer, però no tenim més remei que fer-la i sortir-nos-en. La paraula obre la porta a la salut i a la salut mental. Saber escoltar, que és més complicat que no ens pensem, és fonamental. Testimoniari i ser acompanyat és un instrument doble i molt efectiu perquè redueix els símptomes i, per tant, fa que millorem. A més, converteix les sensacions i les imatges en paraules. I per tant la memòria traumàtica perd toxicitat, deixa de ser tan greu. Això és claríssim. Em fa l'efecte que el segle XX i el segle XXI seran l'era de la violència, del maltractament i del trauma. En canvi, hauríem d'aconseguir que fos l'era del testimoni. Si no, ens costarà molt de sortir-nos-en. Hem de construir un gran laboratori interdisciplinari, en què treballi la història, la justícia, la sociologia i la salut mental. I amb això recompondre tota la subjectivitat devastada. Aquest laboratori ha de ser una cura comunitària per a arribar a la veritat. Hem de trencar l'estratègia de la por i el discurs autoritari que sentim cada dia, per trencar les hipòtesis falses. Cal que parlem, testimoniem i que recuperem la veritat col·lectiva. Ho podem aconseguir. No tenim més remei que continuar treballant-hi perquè és un problema de salut pública.